

Аналіз функціонування малого та середнього підприємництва в умовах війни

Наскальна Аліна Володимирівна, магістрант
ORCID ID: 0009-0009-8652-9450

Науковий керівник: Трофименко Олена Олексіївна, д.е.н., професор
КПІ ім. Ігоря Сікорського, Україна

Мале і середнє підприємництво (МСП) в Україні є одним з рушіїв економічного розвитку. До початку вторгнення росії, за рахунок МСП були забезпечені робочі місця на рівні 75 %. Частка МСП у зайнятість та валові продажі наближаються до показників розвинених країн — 73 % та 63 % відповідно, тому вважливо аналізувати чинники, які несуть негативний вплив на розвиток МСП країни, та розробляти стратегії для підтримки цього сегменту у нових умовах.

Умови війни призвели до серйозних викликів для українських підприємств. Багато з них були змушені припинити свою діяльність та змінити дислокацію офісів та виробництв. Це призвело до значного зниження замовлень, запасів та виробництва.

Малі та середні підприємства виявляються більш уразливими перед раптовими подіями, ніж великі підприємства. Через значно менші фінансові резерви та обмежені можливості отримання додаткового фінансування, ці підприємства сильно реагують на кризу у зв'язку з повномасштабним військовим вторгненням рф, значна частина підприємств припинила свою діяльність (у 2022 році серед великих підприємств 81 % (494 з 610) продовжили своє функціонування, для МСП активними залишаються 68 % (261 430 з 370 224) підприємств).

За результатами 2022 року 31,7 % підприємств повністю або майже повністю зупинили роботу (рис. 1), а у перші п'ять місяців 2023 року ще 21,1 % МСП припинили свою діяльність [2].

Проте, з часом та нововведеннями малі та середні підприємства адаптувалася до змін та відповідають на зовнішні та внутрішні виклики шляхом трансформації власних бізнес-процесів. Наразі, 43 % підприємств розглядають можливість вкладання коштів у розвиток свого бізнесу, 36 % ще не визначилися з цього питання, а 21 % не мають наміру інвестувати [3].

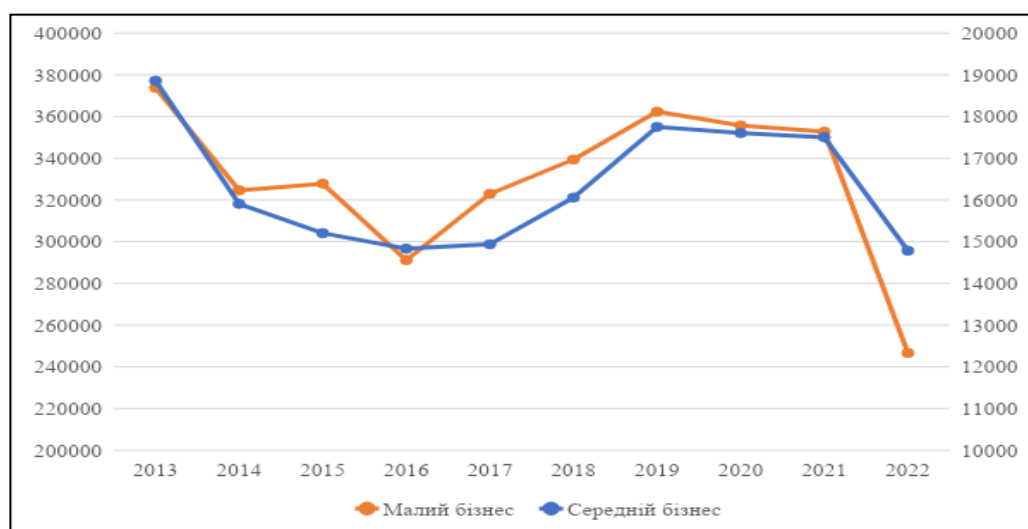

Рисунок 1 – Динаміка чисельності МСП в Україні за 2013-2022 роки, од. (за даними Ukrstat [1])

Незважаючи на це, рівень ділової активності поки що не повернувся до показників 2021 року. Це пояснюється численними факторами, такими як загрози безпеки, зниження споживчого попиту, порушення ланцюгів постачання та труднощі в логістиці. Особливо зниження прибутку викликане зростанням вартості вхідних матеріалів та послуг. У зв'язку з цим підприємства змушені скорочувати персонал.

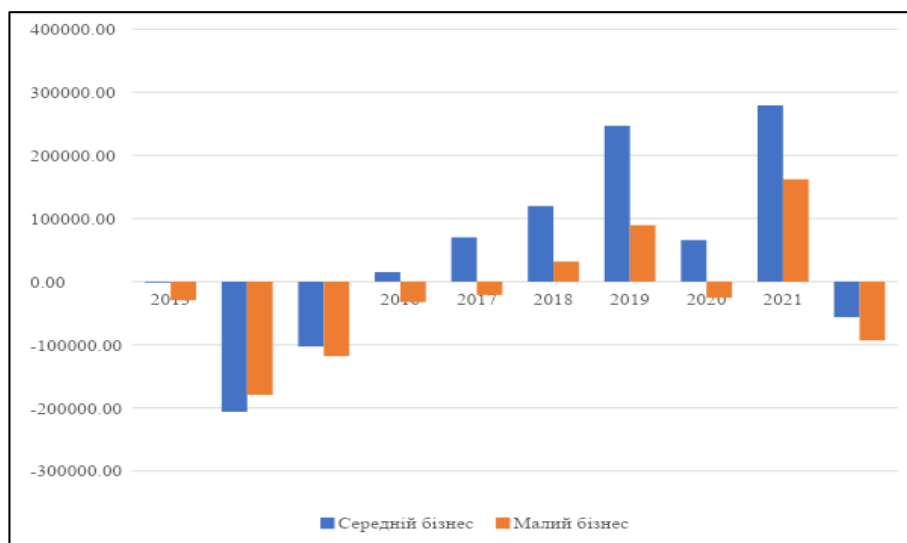

Рисунок 2 – Чистий прибуток (збиток) МСП України за 2013-2022 роки, млн. грн. (за даними Ukrstat [1])

Через війну, МСП за 2022 рік зазнало збитків (рис. 2). Загалом якщо прослідкувати динаміку, то важким періодом для бізнесу були 2014-2015 роки, після розвитку подій на Сході України. У 2019 році ситуація покращилася, а 2021 рік виявився найсприятливішим для МСП країни. Але не дивлячись на загальну спадну динаміку, у 2022 році 8,9 % підприємств продемонстрували зростання обсягів робіт порівняно з довоєнним періодом та 8,0 % підприємств вийшли на показники 2021 року.

За індексом активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) станом на червень 2023 року показник становить 35,34 зі 100 можливих [2]. Порівняно з квітнем 2023 року (34,03) і вереснем 2022 року (33,9), спостерігалось незначне зростання індексу.

Незважаючи на це, швидкість реєстрації нових підприємств до кінця липня 2022 року зросла на 63 % порівняно з відповідним періодом 2021 року. За перші чотири місяці війни було зареєстровано 80 121 суб'єкт господарювання, з яких 85 % є фізичними особами підприємцями (ФОП). Ця форма бізнесу поширена через відсутність потреби в статуті, статутному капіталі та печатці. Спрощена процедура реєстрації та податкові пільги також вплинули на популярність ФОПів, що є додатковою перевагою в умовах війни.

У першому півріччі 2023 року спостерігалось значне зростання у сфері створення нових підприємств, і загальна кількість реєстрацій перевищила 134 000. Це майже на 70 % більше порівняно з загальною кількістю відкритих ФОПів у 2022 році. Структура популярності видів економічної діяльності залишається стабільною, і роздрібна торгівля займає перше місце – понад 38 000 українців обрали цей напрям діяльності протягом першої половини 2023 року. На другому місці за популярністю утримується сфера «Комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність», яка залишається високо популярною, з відкриттям вже 12 000 бізнесів [3].

Незважаючи на державну підтримку, існують невирішені проблеми для МСП, які є головними факторами перешкоджанню позитивної діяльності підприємств: непередбачуваність розвитку ситуації в Україні; фінансові труднощі; недостатня кількість платоспроможних клієнтів в Україні; відсутність грантових програм, оголошених урядом; перешкоди з боку регуляторних/фіскальних органів; зростання цін на сировину та матеріали; руйнування виробничих потужностей та інфраструктури; проблеми з перебоями

у електро-, водо- або теплопостачанні; труднощі з наймом кваліфікованого персоналу та його дефіцит через мобілізацію; затримки в логістиці на кордоні; кіберінциденти; зростання транспортних витрат.

Також основною проблемою 2023 року та головною загрозою 2024 є повне відключення електроенергії. Більшість підприємств встановили додаткові джерела електропостачання, і кожне друге змінило свій робочий графік. Внаслідок відключення електроенергії підприємства втратили значну кількість загального робочого часу. Перебої в енергопостачанні мають значний вплив на найбільш енергоємні сектори, такі як металургія, хімічна промисловість та машинобудування. Крім того, відключення електроенергії спричинило затримки у відновленні діяльності певних галузей харчової промисловості, таких як переробка молока та м'яса. Більшість підприємств швидко адаптувалися до перебоїв у електропостачанні та зв'язку, спрямовуючи на це додаткові витрати. Підприємці вимушені пристосовуватися до розкладу відключень, включаючи роботу в нічний час. Однак деякі з них не мали фінансових можливостей для придбання необхідного обладнання для автономної роботи, тому змушені призупиняти свою діяльність.

В умовах воєнного конфлікту особливу актуальність набуває страхування військових ризиків та спрощення нормативних вимог для МСП. Необхідно шукати нові методи взаємодії з клієнтами, проводити ретельний аналіз для розуміння динаміки та перспектив, вивчення закономірностей, цільової аудиторії та оцінки ефективності. Також слід приділяти увагу питанням безпеки, фінансової стабільності та психічного здоров'я працівників, що сприятиме їхній якісній роботі та постійному пошуку новаторських продуктивних рішень, розширенню діяльності в нових галузях чи ринках.

Література:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/>
3. Kyivstar business hub. URL: <https://hub.kyivstar.ua/>